

3. Закон України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – 8 с.
4. Управління інтелектуальною власністю : монографія / [П.М. Цибульов, В.П. Чеботарьов, В.Г. Зінок та ін. ; за ред. П.М. Цибульова]. – К. : КІС, 2005. – 448 с.
5. Елисеєв А.Н. Институциональный анализ интеллектуальной собственности : учеб. пособ. / А.Н. Елисеєв, И.Е. Шульга. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 192 с.

ЛУЧАНІНОВА О.П.

ВИХОВНА СИСТЕМА ВНЗ В УМОВАХ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄДИНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Аналіз сучасного стану українського суспільства дає змогу стверджувати, що в ньому відчувається потреба в принципово нових підходах до організації виховної роботи і, насамперед, у середовищі студентської молоді, яка в найближчому майбутньому стане ядром української інтелігенції.

Освіта покликана сприяти формуванню інтелектуального потенціалу нації та всебічному розвитку особистості як найвищої цінності суспільства. Вона повинна стати потужним фактором розвитку духовної культури українського народу й відтворення продуктивних сил України [6].

Головною метою реформування сучасної вищої школи Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України визнано створення умов для особистісного розвитку й творчої самореалізації кожного громадянина України; виховання особистості, здатної навчатися впродовж життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства. Водночас консолідація у світовий простір зумовлює необхідність посилення виховного аспекту всіх навчально-виховних закладів, оскільки європейська освіта має чітку гуманістичну спрямованість. Це стосується ВНЗ, де виховання студентської молоді відповідно до сучасних вимог не використовується повною мірою. Таким чином в освіті накопичився ряд суперечностей між: соціальними очікуваннями підвищення виховного потенціалу навчального закладу й реальною педагогічною практикою; визначенням соціально та особистісно значущих цілей і завдань виховання та навчання; демократичними засадами реформування освіти в Україні й авторитарним характером управління навчально-виховним процесом; необхідністю системного підходу до організації виховного процесу та відсутністю науково обґрунтованої виховної системи вищого закладу відповідно до нових завдань; виникненням нових освітніх закладів та відсутністю моделі управління виховною системою; необхідністю оновлення змісту, форм і методів виховання студентської молоді у ВНЗ та неготовністю викладачів створювати педагогічні умови формування молоді нової формації.

У зв'язку із цим постає потреба в посиленні виховного впливу педагогічного процесу вищих технічних закладів освіти як основи вдосконалення підготовки інженерів-педагогів, спрямованого на розвиток особистісних і професійних характеристик кожного студента, розкриття талантів, здібностей, відновлення духовного та інтелектуального потенціалу особистості.

Саме тому в період становлення ринкових відносин в Україні перед вищими технічними навчальними закладами постають нові завдання, пов'язані з новими умовами соціалізації, у тому числі виховання особистості фахівця, із розвитком таких його якостей, як високий професіоналізм, активність, діловитість, мобільність, відчуття відповідальності, уміння працювати, швидко орієнтуватися в ситуації, приймати самостійні рішення, поважати працю, формувати потребу в постійному оновленні знань і самовдосконаленні, розвивати культуру міжособистісного спілкування тощо.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначено: “Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатні навчатись впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства” [8, с. 4]. У Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти України наголошено: “Ідеалом виховання на сучасному етапі є високоосвічена, професійно компетентна, всебічно розвинута особистість, наділена глибокою національною свідомістю і державною відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, тілесними, духовно-моральними і естетичними, родинними і патріотичними почуттями, працездатністю, господарською кмітливістю, заповзятістю і ініціативою” [6, с. 2].

За останні роки побільшало досліджень у галузі педагогіки та виховання зокрема. Є праці, присвячені проблемам виховної системи вищого навчального закладу (Л. Байкова, О. Божко, А. Бойко, М. Боритко, Л. Белова, О. Білик, В. Волкова, О. Гречаник, С. Золотухіна, Л. Зуєва, В. Караківський, І. Колеснікова, О. Кондратюк, Т. Осипова, С. Поляков, Н. Селіванова, Г. Троцько, М. Удовенко, Т. Удовицька та ін.).

Визначено основні напрями вдосконалення процесу виховання молоді в концепціях культурологічного (Г. Дегтярьова, Н. Крилова, Ю. Нагорний та ін.), системного (В. Афанасьєв, Л. Буєва, І. Зязюн, Н. Кузьміна та ін.), комплексного (О. Архангельський, Ю. Бабанський та ін.) та інших підходів до цієї проблеми. Теоретико-методологічні проблеми організації виховної роботи у вищих навчальних закладах та особливості організації роботи зі студентською молоддю в умовах суспільних змін досліджують такі вчені, як: В. Астахова, К. Астахова, Г. Балл, Л. Белова, Б. Боришевський, К. Михайльова, Л. Сокурянська та ін.

Незважаючи на те, що питання виховання вже відображено в окремих концепціях виховної роботи на різних рівнях, проблеми системного, наукового вивчення процесу виховання, механізмів виховної роботи у ВНЗ за умов трансформації українського суспільства залишаються вкрай актуальними. Проте проблема створення виховної системи вищого навчального закладу в умовах входження в єдиний європейський освітній простір розглянута недостатньо.

Таким чином, на сьогодні напрацьовано значну теоретико-методологічну базу з вивчення проблем виховання. Проте в умовах сучасних тра-

інформаційних змін українського суспільства питання системного погляду на виховну роботу у ВНЗ, концептуалізації процесу виховання у вищій школі залишаються без відповідей. Для вирішення суперечностей необхідна ретельна розробка педагогічною наукою й практикою концепції виховної системи вищої школи (у нашому дослідженні – ВТНЗ) і технології управління розвитком такої виховної системи. А це вимагає визначення методологічних підходів до організації дослідно-експериментальної роботи й конкретизації їх стосовно досліджуваної проблеми.

Мета статті – проаналізувати виховну систему ВНЗ щодо нових завдань виховання у вищій школі, концептуалізації процесу виховання та з'ясувати складові структури виховної системи вищої школи, особливості її функціонування.

Освіта є визначальним показником у житті суспільства й окремої людини зокрема, але досвід показує, що навчання, яке нехтує гуманістичною, психолого-педагогічною, духовно-етичною складовими та зорієнтоване тільки на технологічну трансляцію знань, не забезпечує повного професійного успіху фахівця й може спричинити кризу його соціокультурної та особистісної ідентичності.

ВНЗ є джерелом формування національної інтелігенції, в якій поєднуються як високий рівень професійної підготовки, так і гідні моральні риси особистості. Педагоги доводять, що стратегії самого навчального закладу мають бути гнучкими та спрямованими на формування в особистості тих рис, які допоможуть їй бути успішною в соціумі.

Беззаперечним є твердження, що виховання у ВНЗ є визначальним чинником і необхідною складовою полікультурної освіти, бо абстрактне виховання, не пов'язане з традиціями, менталітетом, нагальними та майбутніми потребами українського соціуму, не може бути реалізовано повноцінно; воно не може сприяти формуванню цілісної особистості. Культурна й освічена особистість студента має стати “продуктом” інтелектуально-розвивальної та виховної діяльності у вищій школі. Досвід показує, що навчання, яке виключає духовно-моральну складову й орієнтується лише на передачу максимального обсягу знань та освоєння технологій, не забезпечує професійної успішності фахівця й неминує спричиняє кризу соціально-культурної та особистісної ідентичності. Навчання ефективно лише настільки, наскільки йому вдається пробудити в людині людське (її духовність, волю до самопобудови, самоконструювання, інтерес до самопізнання й самовизначення). У зв'язку із цим надзвичайно важливим є розуміння ВНЗ як соціокультурної системи, функції якої не обмежуються підготовкою людини до професійної діяльності. Його необхідно розглядати як канал трансляції та відтворення культурних норм, цінностей, ідей; як простір генерування суспільної ідеології, яка разом з її носіями вросла в культуру й дасть свої результати.

Визначаючи перспективи розвитку вітчизняної системи виховання у зв'язку з входженням України в європейський простір, освітня спільнота однозначно доходить висновку про демократизацію процесу прийняття ві-

дповідальних рішень, передумовою чого є демократизація освіти, кардинальні зміни в процесі навчання та виховання.

Виховання як підростаючого покоління, так і студентської молоді є стратегічним завданням кожного суспільства. Зміни в суспільному, економічному житті суспільства приводять до суттєвих змін духовного життя в цілому й системи виховання зокрема. Нові гасла, ідеї та перспективи вносять корективи в загальнонавчавні канони поведінки, форми свідомості людей. Нерідко ці процеси проходять зі зміною ідеалів і цінностей. Прийняття нового потребує певного часу й зусиль, спрямованих на створення нових парадигм виховання. На нашу думку, при створенні моделі виховної системи ВТНЗ треба дотримуватися синергетичного підходу, маючи на увазі, що виховна система – це синергетична система, відкрита до інновацій, учасники якої здатні до самоорганізації тощо.

Модель виховної системи вищої школи формується на вихідній концепції образу вищої школи. Потім обов'язково необхідна експертиза моделі й програми реалізації. Модель виховної системи вищого навчального закладу – це опис тієї майбутньої системи, яку намагаються створити педагоги, студенти тощо. Етапи створення моделі виховної системи: розробка вихідної концепції (концепція – це сукупність тих ідей, які будуть лежати в основі будування системи, тобто ідеологія); створення образу школи, в рамках якого будуватиметься система (прогнозування умов); будування описової моделі як моделі майбутнього стану виховної системи (компоненти, зв'язки між ними, призначення компонентів); оформляється як визначений документ. Процес моделювання виховної системи є процесом безперервним і має випереджальний характер. До концептуальних положень можна віднести такі:

- продовження виховного процесу на наступному, більш високому рівні з метою формування в студентів високої моральної культури, глибоких етичних знань та широкого світогляду;
- забезпечення культурно-ціннісного контексту виховної системи;
- синергетичне обґрунтування еволюції виховної системи;
- забезпечення виховної діяльності в умовах соціальних і природних ситуацій;
- підготовка бакалаврів, спеціалістів і магістрів у всіх сферах освітньої та наукової діяльності;
- розвиток виховної системи повинен базуватися на комплексному збалансованому поєднанні природничого, технологічного, економічного, юридичного й соціокультурного, системно-діяльнісного, синергетичного, особистісно орієнтованого, діалогічного та культурологічного підходів;
- виховна система має бути диференційованою, різноплановою, охоплювати всі рівні професійної підготовки з урахуванням потреб особистості, регіонів та держави;
- розроблення теоретичних основ нових виховних стратегій і впровадження їх у практику;

– функціонування виховної системи закладу на принципах національної спрямованості виховання, культуровідповідності, гуманізації виховного процесу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісності, особистісної орієнтації, акмеологічної та життєвої смислотворчої самодіяльності;

– навчання як основна умова виховання, як життєдіяльність студентів, яка вміщує в себе працю, творчість, спілкування; спосіб оволодіння сучасною культурою й культурною традицією;

– формування особистості студента, яка усвідомлює свою належність до українського народу, спрямована на втілення в життя української національної ідеї, виховання демократичного, антропологічного світогляду, яка поважає громадянські права та свободи, традиції народів і культур світу, а також національний, релігійний, мовний вибір кожної людини;

– формування глибокого й усебічно освіченого, висококультурного конкурентоспроможного фахівця-патріота як основної рушійної сили суспільства на шляху до національного прогресу;

– напрями виховання майбутніх конкурентоспроможних фахівців: розумовий, фізичний, соціальний, духовний;

– напрями виховної життєдіяльності студентів академії, а саме: навчально-професійний, патріотичний, правовий, екологічний; художньо-естетичне становлення особистості, утвердження загальнолюдських моральних цінностей, трудова активність, фізична досконалість та формування здорового способу життя, розвиток індивідуальних здібностей студентів, забезпечення відповідних умов для самореалізації.

У контексті поданих вище концептуальних положень зазначимо, що вони є відкритими для дослідження, аналізу, обговорення та коригування.

У науковій літературі існує невелика кількість дефініцій, за допомогою яких дослідники намагаються відобразити сутність поняття “виховна система”. Поняття “виховна система”, наприклад, школи науковці розглядають з різних позицій, тобто виділяються одна чи кілька найбільш істотних сторін. Найбільш поширені такі, що характеризують цілісність і соціальну природу цього явища з організаційно-процесуальної сторони виховної діяльності, з погляду психолого-педагогічних умов формування особистості тощо. Педагоги-дослідники пропонують такі тлумачення цього поняття: виховна система – це те найширше поняття, яке включає в себе всі системні поняття, пов'язані зі школою як підсистеми, тобто матеріальні, процесуальні та ідеальні компоненти [3]; виховна система – це упорядкована цілісна сукупність компонентів, які сприяють розвитку особистості учня [3]; виховна система – це комплекс взаємозалежних компонентів, що розвиваються в часі та просторі: цілей, заради яких система створюється; спільної діяльності людей, що її реалізують; самих людей як суб'єктів цієї діяльності; освоєного ними середовища; відносин, що виникають між учасниками діяльності; управління, що забезпечує життєздатність і розвиток системи [8].

Здійснюючи аналіз поняття “виховна система”, необхідно враховувати діагностику розвитку особистості, студентського та педагогічного коле-

ктивів; формування й обґрунтування мети виховного процесу; організацію життєдіяльності співтовариства студентів і педагогів, максимально сприятливої для самореалізації й самоствердження особистості студента, педагога; інтеграція зусиль суб'єктів виховного процесу; створення в освітній установі розвивального середовища, морально сприятливого та емоційно насиченого; здійснення науково обґрунтованого аналізу сформованої соціально-педагогічної ситуації, отриманих результатів виховної діяльності.

На наш погляд, виховна система вищої школи – це самоорганізоване, цілісне, динамічне, соціальне, ціннісно орієнтоване, цілеспрямоване утворення, яке організовується в процесі життєдіяльності та взаємозв'язку основних компонентів виховання (мета, суб'єкти виховання, їхня діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база), що сприяє розвитку й саморозвитку особистості. Виховна система має бути зорієнтованою на конкретні умови, враховувати інтереси та потреби реальних студентів і педагогів конкретного навчального закладу, тому вона не може бути ідентичною навіть у двох навчальних закладах. Нам імпонує думка Г. Сорокіної про найбільш характерні риси виховної системи, вона наголошує на тому, що виховна система – це система соціальна. Її ядро – люди та їхні потреби, мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації, дії, відносини. Адже виховна система зумовлена суспільною потребою у створенні спеціальних умов для розвитку в людського індивіда здібностей жити і працювати в соціумі, освоювати й виконувати соціальні ролі, перетворювати природну та соціальну дійсність. Виховна система – це система педагогічна. Її функціонування пов'язане з реалізацією основних педагогічних завдань [10, с. 20].

Виховна система – це система ціннісно орієнтована. Процес виховання спрямований на формування наукового світогляду та загальнолюдських цінностей, народної й національної культури, високоморальних людських стосунків, громадянських рис, підготовку до повноцінного, соціально активного життя. Виховна система – це система цілісна. Враховуючи, що саме поняття “система” визначається як цілісне утворення компонентів, які взаємодіють між собою й підпорядковуються загальному, можна стверджувати, що ця риса є істотною та необхідною. Виховна система – система відкрита, самокерована. Ця риса визначається особливостями виховного процесу як такого взагалі. Адже виховання є соціальним явищем, яке означає формування та розвиток особистості під впливом усієї сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників. У результаті педагогічного управління виховною системою й процесами самоорганізації складаються закономірності її розвитку. І як результат усієї діяльності виховної системи вона є системою цілеспрямованою. За відсутності цільових орієнтирів виховна діяльність втрачає свій зміст. Меті підпорядковуються всі компоненти [10].

Проблема визначення структури будь-якої виховної системи до кінця не вирішена. Компоненти, що виділяються, різноманітні за характером і змістом. Найбільш узагальнена структура виховної системи школи така: мета, заради якої вона створюється, діяльність і спілкування, що забезпе-

чують її реалізацію, відносини суб'єктів діяльності, основне середовище, управління, що забезпечує інтеграцію компонентів у цілісну систему. Г. Сорока наводить ще таку структуру: ціннісно-сміслову ядро (мета, принципи, зміст, методика), просторово-тимчасова структура (різні форми діяльності з учнями), координаційно-педагогічний компонент (функції, педагогічні технології, управління розвитком системи, система підвищення компетентності педагогів, батьків). Однак, на нашу думку, наведені приклади структур виховної системи загальноосвітньої школи неповні й не відображають у повному обсязі всіх сфер функціонування [10].

Запропонована Є. Степановим структура є більш логічною й оптимальною. Вона включає: індивідуально-груповий компонент; ціннісно-орієнтаційний; функціонально-діяльнісний компонент; комунікативний компонент; діагностико-результативний компонент [10].

Аналіз запропонованих структур виховної системи школи доводить, що такий підхід можна використовувати й у процесі створення виховної системи вищої школи, зважаючи не тільки на суб'єктів, діяльність виховного процесу, а й на технологічний підхід у функціонуванні системи (цілепокладання; планування або програмування конкретної діяльності за змістом відповідно до завдань; організація діяльності; контроль; регулювання; облік).

Висновки. Отже, сьогодні є нагальна потреба у фундаментальній науковій розробці моделі виховної системи окремого навчального закладу вищої школи, окремого його підрозділу з метою підвищення якості вихованості випускника ВНЗ, яка поряд зі змістовим її наповненням має включати способи вимірювання її рівня та наявності покращання якості виховного процесу й відповідати умовам входження України в єдиний європейський освітній простір; для створення виховної системи необхідні спрямована на розвиток особистості студента мета та приваблива ідея, яку приймають усі об'єкти виховного процесу і яка буде осмислена з позиції філософії, педагогіки, психології; будь-яка виховна система у своєму розвитку проходить схожі етапи, при цьому рухомою силою розвитку виступає суперечність між традиціями й новаціями; метою та результатом функціонування будь-якої системи, показником її досконалості є особистість, яка розвивається й самоорганізовується. Наші подальші розвідки пов'язані з особливостями планування виховної роботи на прикладі окремого підрозділу ВНЗ, створення моделі виховної системи факультету, навчального закладу та моделі управління нею; окресленням шляхів реалізації завдань виховної системи на засадах синергетичного підходу в освіті та вихованні зокрема.

Література

1. Беляева А.П. Методолого-теоретические основы развития профессионального образования в современных условиях / А.П. Беляева // Методолого-теоретические проблемы развития профессионального образования : монография / под ред. Х. Беднарчика. – СПб., 1995. – С. 37–45.
2. Бех І.Д. Педагогіка успіху: виховні втрати та їх подолання / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 4. – С. 5–15.

3. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем / І.Г. Єрмаков. – Х. : Основа, 2006. – 224 с.
4. Ковальчук В.А. Воспитательные системы общеобразовательной школы: сущность, структура, функционирование [Электронный ресурс] / В.А. Ковальчук. – Режим доступа: <http://studentam.net.ua/content/view/7679/97>.
5. Ковальчук В.А. Проблема дослідження виховних систем загальноосвітніх закладів [Електронний ресурс] / В.А. Ковальчук – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2693/1/08kvaszz.pdf>.
6. Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти України // Освіта. – 2004. – № 10. – С. 2–9.
7. Кремень В.Г. Передмова / В.Г. Кремень // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / [за ред. І.А. Зязюна]. – К. : Віпол, 2000. – С. 1.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта України. – 2002. – № 33 (23 квітня). – С. 4–6.
9. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.) / за ред. В.Г. Кременя. – Т. : ТДПУ, 2004.
10. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології: навчально-методичний посібник для керівників шкіл, вчителів, класних керівників, вихователів, слухачів ІПО / Г.І. Сорока. – Х., 2002. – 128 с.

ТРУБНІКОВА Ю.О.

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПІДГОТОВЧОМУ ЕТАПІ МОВНОГО НАВЧАННЯ

Інтеграція України в міжнародний освітній простір відповідно до основних вимог сьогодення сприяє підвищенню високої мобільності студентів, що реалізується в українській вищій освіті не лише активною участю студентів-українців у навчальному процесі зарубіжних вишів, а і значним потоком іноземних студентів з різних країн світу, що прагнуть здобути вищу освіту в Україні. Одним з ключових елементів успіху в цьому процесі є ефективне викладання української мови як іноземної, оскільки найбільш актуальним завданням для іноземного студента стає адаптація в мовно-культурному середовищі через опанування нової для нього мови, за допомогою якої він має здобути професійну освіту.

Нині одним з актуальних питань у сфері мовної освіти виявляється напрацювання ефективних методик викладання української мови як іноземної. Нагальність цієї проблеми зумовлена кількома факторами. Хоча цей аспект викладання української мови останніми роками досить активно розглядається у сфері лінгвістики, на сьогодні ще не можна стверджувати про наявність достатнього масиву праць, який комплексно розкривав би усі практичні нюанси проблеми. Існує багато невирішених проблем, серед яких найважливішою є досить обмежена кількість підручників та посібників, універсальних для роботи зі студентами-іноземцями.

У зв'язку з цим *мета статті* – здійснення огляду актуальних проблем у галузі викладання української мови як іноземної, зокрема на підго-